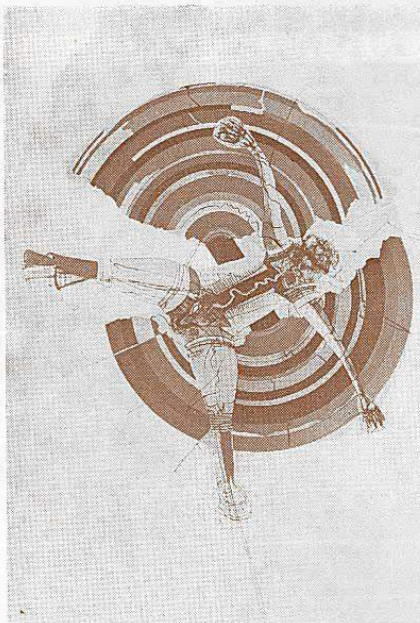

radoman kordić

NASILJE GOVORENJA

Ako je sigurnost življenja (zbog koje, bez sumnje, započinjem ovaj mučni niz nesporazuma) svest da najpotpunije jesam prosti fenomen kulture, moja egzistencija, čak i moja nedešenost, ova neizbežna ontološka nesigurnost funkcija kulture, ja nisam ništa drugo do manifestacija jednog reda, određenog strukturalnog načela koje, uzaludno, prosuđujem kao ograničenost i osakaćenost postojanja. Moja me reč kazuje bez ostatka. Izgovaram je kao ostvarenje reda. Ako je, s druge strane, življenje uvek načeti apsolut, nasilje jednoznačnosti savršenstva, završenosti i dorečenosti postojanja u duhu kulture, njenog sistema odnošenja i moja reč je nasilje; nastala je u mehanizmu prisile, govori tu prisilu, ali govori i njegovo funkcionisanje kao nedorečeno postojanje subjekta. Da li se onda ja kao ova činjenica (činjenica kulture) i njen demanti uistinu iskazujem ovim rečima, ne dokidam li tako i svaku primisao o sebi kao biću koje se nerešivo rešava, koje sanja svoj identitet izvan dešenog, koje se nalazi s one strane sopstvenog iskaza, koje zato kulturu i samo govorenje stavlja s one strane sebe samih, ne zatvaram li slutnju egzistencije koja je neprestano dolaženje sebi. Jednom koje jeste i u potpunom poricanju, ne obogovljujem li tako kulturnu činjenicu govorenja (i stvarnu vrednost spoznađe time uništavam) u strahu od ludila koje me je zateklo, u kojem, upravo kao u činjenici kulture, jesam?

I taj paranoični strah me odaje. Ukažu na ludilo govorenja, možda, na ludilo same kulture čiju masku ozbiljnosti ne mogu skinuti (»Ovo istraživanje me je uverilo u ideju da su sistemi odbrane od straha načinjeni od iste građe od koje i kultura i da su, prema tome, različite kulture strukturalno slične različitim neurozama«, kaže Geza Rohajm). Jer, ne protivrečim li sebi, nezavisno od mrtvila i ništavila u koje zapadam, ako započinjem bilo kakvu besedu? Koliko zaista jesam u ovoj besedi, koja je i beseda ludila, dakle, ne-predstavljenog u ovim rečima?

Paradoks je prividan. U stvari, on je paradoks moje ontološke nesigurnosti, ravni na kojoj se nalazim (uvek ravni nekog drugog i ovaj sto je drugi kao njegova odsutnost). Saopštiljivost je tu jedino moguća, te je moja ontološka nesigurnost, u stvari, istorijska, semantička ravan. Ali ona je i ravan protivrečja postojanja u kojem ovaj raspoznatljivi glas trajanja postaje sudeonik egzistencije u vremenu i egzistencije vremena, sudeonik počela besede (ja sam, dakle, neizbežno govornik), samosvesti koju govorom dokazujem, u suštini, pokazujem sumnju u sopstveni identitet (»Samosvesna individua je uhvaćena u dilemi. Ona može imati potrebu da bude viđena i priznata da bi sačuvala svoje osećanje realnosti identiteta, ali, u isto vreme, drugi predstavlja opasnost za ovu realnost i ovaj identitet«, kaže Ronald Leing).

Govor, očito, hoću kao egzistencijalnu sigurnost, kao osećanje sebe-u-svetu. Zbog toga je on uvek jedan govor savršenstva, ali i destrukcija dešavanja postojanja. Kao činilac razaranja postojanja on potpomaže postojanje drugih činilaca uključujući ih u sistem, čini ih nužnim, istorijskim, predstavlja ih kao rezultate spoznaje življenja i zbiivanja tog življenja. Odsutno tako postaje istorijsko, moje ludilo govorenja zbiivanje istorije. Očigledno, u govoru se hoću kao totalitet i neposrednost, hoću, dakle, govor kao sveobuhvatnost (u kojoj je i nekazano), savršenstvo (iako znam da je već kao govor nesavršenstvo). Savršenstvo je opet teleološko načelo mog postojanja. Prema tome, ja tražim govor kao cilj, potvrdu postojanja. U tom slučaju ne bih se iskazivao kao čovek koji govori, jer bih govorio strukturu koja govori. Ja sam govoren u njoj dok govorim, ja sam sâm govor strukture, prosti iskaz trajanja.

Kao govor strukture ostvarujem već dati sistem odnosa, ali se i odnosim prema njemu, istina, po načelu psihološke uzročnosti iskustva drugog o mojoj egzistenciji, postojanosti psihičke energije i nakon ovak-

vog pregrupisanja ka jednosmernosti. Da li sam onda naspram njega, poznajem li ga kao sistem, jesam li, ipak, to ja kao osobnost, jesam li subjekt u svetu strukture, ili njen subjekt, njeno biće govora, mehanizam glasa koji doseže semantički nivo u strukturalnom rasporedu, jesam li to ja (osobnost) i u tiraniji iskazivanja kao završavanja sistema. Jer, govor je uvek govor jednog Ja koje se kazuje. Koje je onda to Ja što besedi u obrednosti trajanja? Je li moja beseda samo ritual trajanja?

Dok imenujem trajanje, svoj nesporazum i ništavilo ove sobe i ovog stola, ali i nesporazum koji je sporazum sistema, strukture koja uprkos tome opstoji po trajanju, nalazim li se na početku njegovog rituala, ili na pragu ništavila koje ne raspoznajem i koje u trajanju ostaje moja privilegija. U nasilju klasifikacionog sistema jedino se kao ono raspoznajem (zbivam), stvaram ga govorom kao obredom.

Stvaram ništavilo koje jeste

Zbivam se u ništavilu koje (već) jesam. Imenovanjem, u kojem sam se hteo naći, koje hoću kao početak postojanja, te destrukcije trajanja koje sam hteo izgovoriti da bih bio izgovoren, uistinu otkrivam strukturu trajanja, njegov mehanizam. Imenujem se kao sadašnjost, a ona je kao apsolut odstupanje od zbiivanja mog identiteta. Sadašnjost me tek u pamćenju okuplja kao identitet. Osim toga, imenovanje sam tražio kao ideološku varijantu u nasilju ideološkog okvira. Jer, trajanje već jeste jedna svest, jedna forma koju ovakvim imenovanjem ne rastvaram u haos. Na epistemološkom nivou, a na njega sam osuđen dok se saopštavam po utvrđenoj shemi jezika strukture, imenovanje trajanja je jedna od kontroverzi istorije koje je kao nužnost i još pre sveobuhvatnost potvrđuju.

U stvari, ono više i nije ono što doista jeste, prepoznavanje i umirenje iznenađenja nesavršenstva, oformljenje, umirenje psihičkog procesa kao zbiivanje individucije u postojanju, doseganje do dna sopstvenog identiteta koji je traženje i oslobađanje protivrečja života. Postaje zakonitost zbiivanja, opstajanja. Stoga sam onaj koji to zbiivanje poznaje, koji po nužnosti zakona i zakonito kazuje trajanju da je trajanje, dokućuje samosvest kao spas i alibi. Potvrđujem formu kao formu ne oformljujući je. Forma je tako ispražnjena od haosa, ispražnjena je njena supstanca. U svetu supstituta postajem ograničeni zaverenik savršenstva, neki humanistički vernik trajanja i u trajanju koji na oltar istoričnosti prinosi još jednu istorijsku pometnju. Ja se to zbivam u trajanju i kao trajanje, izvodim svoj privatni ritual ništavila stola i svoje objekcije za njim.

Ali ja sam i u igri okamenjivanja. Mogu li se kazati i znati na čisto epistemološkom planu, ne kazujem li tada samo jedan željeni red, potrebu moćništva da jesam svoje ograničeno mišljenje, ne vraćam li se infantilnoj svemoći misli? Je li epistemološko kazivanje zaista moja potreba? Jesam li u tom kazivanju nešto drugo do nada represivnog sveta? Nije li taj moj govor samo pokušaj nalaženja edenske bezbednosti bića? Pristajem, li, u krajnjem slučaju, na sav epistemološki napor samo zbog pamćenja uteruse tišine?

Zakonito govorenje podrazumeva i zakonitu svrhu, večno uspostavljanje ideala, ali i onostranost tog okupljanja u idealu. Kako u toj univerzalnoj zakonitosti jesam, kako jeste trajanje? Kako jesam kao to kazano trajanje? Jesam li moguć kao trajanje koje zna da jeste, koje se kazuje i tako načinje supstitut rituala? Ne uništavam li se kao to iskazivanje prostor bivanja? U tom slučaju uništio bih i sistem, u suštini, govorio bih izvan strukture i, sasvim sigurno, moj glas bi remetio sklad njenih odnosa, nadilazio bi svoju funkciju u trajanju. No i takav sam još moguć, čak potreban njegovoj totalizujućoj vladavini.

Ako se razlažem u sadašnjosti kao zbižavanju graničnika: rođenja i smrti, ako zaista znam to zbižavanje, ja sam neizbežno u strukturi i protiv nje, znam prisutnost i odsutnost kao prisutnost odsutnog, jer struktura je uvek i označavajuće u strukturi neobuhvaćenog. Moje znanje, koje je kao supstitut želje i moje ništavilo, čini trajanje strukturalnim uporištem, ali i sebe prostom igrom psihološkog mehanizma, odstupnicom želje. I kad govorim kao istrajni zaverenik trajanja, ja govorim kao praznina strukture, iskazujem svoj poraz, bežim u reči, u njihovu moć nadilaženja svakog strukturalnog semantičkog nivoa, u njihovu punoću nesvesnog, sklanjam se u jalovost nade ritualnog dešavanja prvobitne činjenice, obnavljanja smisla rituala, nesvesno se zaklanjam iza moći nesvesnog. Najzad, moj racio je tako neizlečivo nepotpun.

Očigledno, kao rasni proizvod odnosa jednog klasifikacionog sistema iskazujem svoju pripadnost strukturi i još pre svoju bogobojažljivu odanost koja je strah (je li moja beseda, možda, samo igra straha). Kao pobunjeni sin, koji vrlo dobro zna da on sin-otac i otac imaju slabu tačku, saopštavam univerzalnu činjenicu slabosti (strah), te stvaram određeni fenomen kulture. Ništa me više ne sprečava da svoju nezasićenu agresivnost, svoj paranoični strah, traumatični doživljaj gubitka uteruse tišine raspem u disputu o temeljno frustracionom principu kulture, ili nekoj isto toliko vrednoj (istorijski vrednoj) raspravi. Ostajem, dakle, u okvirima istorijskog. Smisao i razlog mog govora je smisao i razlog toga istorijskog.

Struktura je zadovoljena. Moje podaništvo me, ipak, odaje.

Znanjem trajanja ja sam protiv njegovog osnovnog načela, ja se neću kao to mehanizovano smeštanje u razumljive istorijske okvire, nadilazim se kao strukturalna ograničenost čak i nepotpunošću svoga ra-

cionalizam. Zahvatam li i svoj stvarni identitet? Saopštavam li se kao ono što jesam, biće protivrečja? Jesam li, mogu li biti svoj iskaz? Zatvara li se govorenje u svojoj gnozeološkoj funkciji? Živim li se ako se iskazujem kao ne-življenje? Prekoracujem li spoznajom primarne impulse besede?

Ovo znanje, sumnja u njega, u njegovu pretpostavku prihvatanja istorijske nužnosti, znanje kao opiranje, čak opiranje i istorijskoj nužnosti spoznaja je pobunjenika, u krajnjem slučaju jedne ideologije, one pobunjeničke. I tu se izjalovljuje svaki napor smernosti ka sebi, ka principu realnosti, jedinog uzdanice nekakvog smisla i prava govorenja u strukturi i protiv nje. Moje opredeljenje za *protiv* ujedno je opredeljenje i za ideološko samovlašće, za svakoversnu tiraniju koja mi se podmeće, koju hoću, koja je to samo opredeljenje. No da li se mogu naci izvan pobune, ukazujem li na trajanje ako ga ne razaram, živim li život ako ga ne trošim, ako se ne raspada na svoje sastojke, da li mogu govoriti ako se reči ne rasprskavaju od nerazumljivosti, ako nisam na stvarnom izvoru imenovanja? U njihovoj (reči) nedostatnosti, nedokučljivosti semantičkog nivoa na ravni određene strukture, u njihovoj nemoći da budu išta drugo do univerzalni znakovi čija se nepotpuna razumljivost tek naslućuje sahnne tragedija subjekta, ali se tako u njemu dešava i sama subjektivnost u strukturi. U stvari, one postaju stvari koje ja stvar razmeštam. U njima sam kao ovaj sto u prostoru sobe, scenografija jednog indiferentnog prostora. Dok kazujem ovaj nesporazum reči, neiskazivanja protivrečja života, ja, u suštini, zahvatam sasvim po normama vladajućeg klasiifikacionog sistema, svoju nemoć (je li ona taj jednostavni razlog moga govorenja?). Kao ta nemoć, možda, i mogu da govorim. Razume se, govoriću nemoć, materijal koji tek valja dešifrovati (a to znači da moram računati sa drugim, njegovom samovoljom dešifrovanja moga bola).

Negacijom subjekta i, naravno, strukture, pretpostavljenih punktova svake ideologije, uspostaviću se kao biće traženja, u početku kao negatorsko biće, logički nesporazum. Ne dosežem haos na početku oformljenja. Jer, epistemoničnost moje negacije zapravo je čista psihologičnost. Negacija je psihološki motivisana, te se njena logika, njena epistemološka vrednost načina definisanja određenog pojma, mora prosuđivati merilima rada psihičkih kompleksa, motivisanošću tog poricanja, koje sa ovog aspekta, može biti klasična sinovljeva pobuna, prosta racionalizacija, prilično nerazumna nadopuna, reakciona formacija, igra odsutnog-prisutnog genetičnosti koju ukidam (razume se, u nadi da ću je zadržati). I to odsutno-prisutno u negaciji moje kazivanje čini zaista složenim, čini ga isprikom neke potencijalne krivice, na primer. Po tom mehanizmu ja jesam u subjektivnosti, ali ja igram igru tog mehanizma, ja sam odsutan-prisutan zato što sam u strukturi, što ispaštam onu, pretpostavljenu, krivicu. U trajanju postojim da bih mu negacijom izmakao. Ali ja igram igru i odsutno-prisutnog subjekta, odsutno-prisutnog smisla govorenja.

Filosofija iskustva zaustavlja ovu igru. Onemogućuje je i autoanaliza. Jer, pre nego sam dospao u subjektivnost, pre nego sam se saznao kao biće koje govori drugom, ja sam u protivrečju postojanja sučeljen sa drugim, prinuđen sam da ga u fenomenalnosti realnosti uočim. Drugi mi, praktično, prethodi.

Nezahvaćeni subjekt stavljam naspram pretpostavljenog subjekta. Konfuziju uvećavam nasilje prisustva drugog kome se obračam i kad se hoću kao apsolutni subjekt (obračam se nasilju). Problem drugog, drugog kao nezahvaćenog subjekta, u stvari je problem *nezahvaćenog subjekta*, neuspostavljanja osobnosti. Psihoanalitičko ili sartirowsko rešenje ove enigme dovodi me na isto toliko zagonetnu ravan, ako ne i u čistu ideološkost (ja sam u-svetu, iz njega polazim u avanturu da bih se vratio u-svet).

Istina, psihoanaliza problem drugog zahvata kao problem motivacije ponašanja, prepoznavanja i dešifrovanja i, razume se, odnošenja. Tu već počinje igra fenomenalnosti, ali i razilaženja subjekta sa osobnošću, te problem drugog mogu promatrati kao to razilaženje, odnosno subjektivnost kao pokušaj okupljanja u sebi, utvrđivanja motivacije, razilaženja i okupljanja.

Osobnost tako hoću u-svetu, naravno, osobnost koju govorim svetu, kome tako saopštavam njegovo podlaštvo. No da li govorim samo zbog svog poraza u-svetu (moje nasilništvo bi tada bilo očigledno)? Ne govorim li, možda, i zato što svoju osobnost ne mogu podneti, što sam, kako me filozofi uče, ja izabrao trajanje?

Trajanje kao igru fenomenalnosti mogu prosuđivati pomoću istoričnosti fenomena, mogu ga opisivati, utvrditi izvestan strukturalistički raspored pojava, njihovog odnošenja, u njemu mogu iznaći i neke repere egzistencije. Sa ove tačke stanovišta iako se uspostavlja i odnos prema proverenim vrednostima koje mogu znati, naučiti. Treba samo stvoriti metodološki postupak ispunjanja usvojene aksiološke lestvice. Psihoanalitičko vrednovanje, na primer, može biti dovoljno sigurna osnova za jednu takvu sveobuhvatnu predstavu, utoliko pre što je psihoanaliza moguća tek kao razumevanje i tumačenje fenomena života, kao stvarno nalaženje identiteta pojavnosti i suštine. Međutim, i ova interpretacija ne nadiže sebe. *Ona jeste interpretacija*. I ona zauvek ostaje tumačenje nečega u odnosu na nešto, prema nečemu, ostaje jedna hermeneutika u koju protivrečje života ne mogu sabiti. Nedostaje, i po teorijskom modelu psihoanalize, pretpostavka da analitičar mora biti analizovan. Ta pretpostavka ovde je komunikativni subjekt, saopštljiva osobnost koja iskazuje trajanje kao fenomenalnost, koja i sama u iskustvu drugog iskazuje njegovo iskustvo, načine bar protivrečje postojanja.

Subjekt se mora odnositi prema fenomenalnosti koja, u ovom kontekstu, treba da preuzme funkciju analitičara budućeg analitičara, sučeljava osobnost sa sobom i realnošću. Intersubjektivni proces tu počinje. Ali tu počinje i moje odstupanje od osobnosti, depersonalizacija koju moram predočiti, jer je ponuđeno pomirenje sa nasilničkim svetom. Naravno, ovo pomirenje je žrtva, neka vrsta personalnog potlača.

Ja sam prema trajanju, jer sam u njemu. Njemu sam žrtvovao svoju osobnost. Ono mi se zato predstavlja kao ne-postojanje. U ovako postavljenom problemu drugog tražim se kao taj drugi (njegovu moć), kao subjekt bez osobnosti (ostaje mi znanje o žrtvi), jer se naslućujem kao taj drugi subjekt. Ipak, između mene-trajanja i mene-drugog subjekta postoji graničnica koju valja prekoraci, mehanizam realnosti, njen princip, koji je princip zabrana, prinuda (jedino se u njemu kao osobnost mogu dokazati). Dakle, ako se hoću kao subjekt naspram tog drugog ja se moram hteći prema načelu principa realnosti, ja se kao trajanje moram prosuđivati prema zahtevima tog principa. Moram se razoriti, utonuti u haos.

Valja priznati, ovako uzet princip realnosti ima funkciju teološkog načela koje kao apsolut sve razrešava. Trajanje je našlo alibi. No princip realnosti je nesavršen i nezavršen. On je u temelju protivrečja života, stalno iskušnje, sama negacija kao protivrečje, nemogućnost apsoluta i teološke misli. Stoga, trajanje je moguće samo ako sam izvan principa realnosti, ukoliko ga moj govor ne podrazumeva. Kako se onda prema njemu može prosuđivati trajanje, kako u njemu ja-subjekt dosežem moć saopštljivosti trajanja, kako jesam u principu realnosti? Kao posednik moći trajanja i posedovan od nje mogu govoriti, naravno, ukoliko pravo govorenja nije proizvod mehanizma strukture, ukoliko se taj mehanizam sam ne iskazuje u nekoj svojoj dosetki, kao što je ova o pravu govorenja. Govorim li tada i princip realnosti? Je li moguć govor trajanja kao govor principa realnosti?

Nema sumnje, jedini relativno pouzdan kriterijum za određivanje življenja kao pukog trajanja jeste suočenje sa protivrečjem života. To znači da trajanje, da bi suočene upšte bilo moguće, nužno mora sadržavati nešto od tog protivrečja. Predstavlja ga i kazuje bar kao bekstvo. Moja osobnost nije, prema tome, sasvim uništena. Preostali deo hoće da se ispolji. Upravo po ovoj nepotpunoj manifestaciji protivrečja življenja ja se znam kao biće trajanja. Da li se znam i kao biće protivrečja? Kazivanjem, možda, hoću da nadoknadim bol zbog poraza, ali kazivanjem dosežem i bekstvo i nadopunu, sustižem se u sučeljavanju bekstva i protivrečja. Ipak, kazivanjem koje je življenje, koje bi htelo da to bude, nužno ideologizujem pobunu, smisao govorenja. Ono mi se, stoga, predstavlja kao odustajanje, no ono je i mogućnost sučeljenja. I sama svest o nečemu je već kazivanje.

Princip realnosti kao suštinska odlika protivrečja života, prema tome, po sebi vodi dijalog sa trajanjem. On sam je neprekidni dijalog. Njemu ne mogu umeći. Ja sam subjekt nemogućeg bekstva, govorenje kao ta nemogućnost. Ali ja sam i večni govor. I ako govorim u strukturi, ako kazujem trajanje ja iskazujem nemogućnost bekstva, neizbežni bol tog odustajanja, ja se kazujem kao sučeljenje i suočenje sa nužnošću ove zatvorene sobe, strukture kao fenomena kulture i, razume se, kao suočenje sa svojom osobnošću. Doduše, i moje govorenje može biti proizvod prisile kulture, ali ono je i kazivanje te represivnosti, te igra protivrečja postojanja. Osuđen na strukturu osuđen sam i na kazivanje te osuđenosti, na bol saopštavanja i na ovo strukturalno pravo govorenja.

Osuđenost nije moja privilegija, iako može biti razlog govorenja. Svest o njoj (osuđenosti), koja je svest o drugom, dovodi me, ipak, do mrtvog subjekta. Ne kazujem li onda posmrtno slovo već pokopanom govorenju, nisam li grobar svesti koji prosto obavlja svoj zanat?

Princip realnosti i neizbežni ritual pred njim, nadmudrivanje prerusavanja strukture koja me hoće, između ostalog, i kao znalca trajanja, mada to ne mogu biti (kao taj znalac morao bih biti i njegov apologeta, jer znalac u strukturi te protiv zbijanja života), moje znanstvo i moje pravo govorenja svode na prosti akt trajanja, na igru maski koje su, uprkos prividno celovitom izgledu, dominaciji principa realnosti i uporednom nasilju trajanja, uprkos subjektivnom proglašavanju svoje smrti iza te celosti maske, rečima koje kazuju njegovo odsustvo, mojoj depersonalizaciji kao odbrani od ontološke nesigurnosti, ipak, iskaz tog odsustva, reči tog neprisuštvovanja u njima, uprkos svemu tome te maske strukture, zatvorenog sistema, na primer, sebi dostatne filosofije pojma, maske su jednog subjekta koji jesam kao ovaj razračun, pokušaj formalnog pravdanja kazivanja sudbine izvan reda i rada načela, izvan samog reda, koji jesam kao ovo traženje u svakodnevnom manifestacije unutarnje volje života.

Potruga za motivacijom prebivanja smisla izvan njegove strukturalne tačke, smisla govora izvan u njemu skrivenog smisla, htenje da se zahvatim u neposrednom dešavanju, da se nadem kao svoj poraz, kao svoja nadenost, da budem reč koju ispisujem formalno protivrečje svakom naporu iskazivanja. Ali ja se hoću kao to protivrečje, kao to nadistorijsko dolaženje na prapocetak i time kao demanti istorije prerusavanja, ja se hoću kao ta tragična nemoć duha da se sapne u zbijanje života, uvek uslovljenom i ograničenom, da obuhvati to zbijanje, čak i kao njegovo sudelovanje u prerusavanju, ili povesnosti, ja se hoću kao ovo zbijanje reči, ovaj neshvaćeni nesporazum principa realnosti kome sam praktično — trajanjem i teorijski — znanjem te prakse suprotstavljen. Spoznajom motivacije tog suprotstavljanja spoznajem se makar kao jedno biće nemoći, uzaludnosti, ali i kao biće, možda, tragične igre, tragične besede.